

هنجاریابی آزمون بین‌المللی زبان فارسی

فرهاد شقاقی^۱

بهمن زندی^۲

ندا مقانی^۳

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، هنجاریابی آزمون بین‌المللی زبان فارسی در ایران است. در کانون زبان ایران برای نخستین بار آزمونی استاندارد توسط گروهی از مؤلفان تألیف شده است. این آزمون از سه بخش شنیدن، دستور و خواندن و واژگان و از ۱۰۰ سؤال تشکیل می‌شود. این آزمون برای ۵۰ نفر از خارجیان فارسی‌آموز سطح متوسط در مؤسسه دهخدا، دانشگاه شاهد و مدرسه المهدی قم اجرا شد. در تحلیل آزمون، فراوانی و درصد پاسخ‌های درست به هر سؤال مشخص و به منظور هنجاریابی و تعیین میزان روایی و پایایی، ضریب همبستگی هر سؤال با سؤالات دیگر در آن مهارت سنجیده شد. سؤالاتی که ضریب همبستگی پایینی با دیگر سؤالات آن بخش داشتند، تحلیل شدند. هم چنین α کرونباخ هر مهارت (شنیدن: ۰/۸۱۴، دستور: ۰/۸۱۶، خواندن و واژگان: ۰/۹۱۳) و کل سؤالات ۰/۹۴۵ به دست آمد که پایایی مناسب این آزمون را نشان می‌داد. در پایان مقایسه‌ای بین مهارت‌های مورد سنجش، محتوا، تعداد سؤالات و شیوه نمره‌دهی این آزمون با آزمون‌های زبان‌های دیگر انجام شد. نتایج این مقایسه نیز نشان داد به لحاظ تجزیه و تحلیل آزمون‌شناسی، این آزمون از اعتبار مناسبی برخوردار است.

واژه‌های کلیدی: استانداردسازی، آزمون بین‌المللی، مهارت زبانی، زبان فارسی، تجزیه و تحلیل

آزمون‌شناسی

^۱ - استادیار، دانشگاه پیام نور
farhad.shaghghi@gmail.com

^۲ - دانشیار، دانشگاه پیام نور
zandi_12@yahoo.com

^۳ - کارشناس ارشد آموزش زبان فارسی، دانشگاه پیام نور
neda13661@yahoo.com

۱- مقدمه

زبان فارسی، زبان مادری چند ملت و قوم در ایران و برخی کشورهای هم جوار آن است. پیشینه طولانی این زبان، به مثابه یگانه مجرای ارتباط میان بسیاری از ایرانیان در درون مرزهای آن و نیز مجرای ارتباط فارسی-زبانان در ورای مرزهای آن از یک سو و سهم سترگ آن در فرهنگ‌سازی و فرهنگ گسترگی از رهگذر ارتباط گفتاری و نوشتاری درون نسلی و فرانسلی از سوی دیگر، گواه بر ضرورت پاسداشت آن به منزله زبان زنده دنیای امروز دارد.

یکی از راه‌های آشناسازی و انتقال فرهنگ و تمدن ایرانی، ایجاد مراکز آموزش زبان فارسی در ایران و دیگر کشورها است که این مهم در حال حاضر به تحقق پیوسته و در چندین مرکز آموزشی در ایران و تعدادی از کشورها، علاقه‌مندان به ادب پارسی با زبان و فرهنگ فارسی آشنا می‌شوند.

در راستای تلاش‌های صورت گرفته در این زمینه و تألیف کتب متعدد آموزش زبان فارسی، برگزاری آزمونی جامع و دقیق برای فارسی‌آموزان همانند آنچه در دیگر زبان‌ها وجود دارد، ضروری است تا توانایی‌ها و آموخته‌های این افراد از طریق معیارهای استاندارد سنجیده شود.

تاکنون برای زبان‌های گوناگون مانند انگلیسی، آلمانی، فرانسه، آزمون‌های استاندارد شده بین‌المللی تهیه شده است و هر ساله بسیاری در سراسر جهان در این آزمون‌ها شرکت می‌کنند. برای مثال آزمون معتبر تافل برای اولین بار در سال ۱۹۶۴ برگزار گردید و پس از آن تاکنون بالغ بر بیست میلیون نفر در آن شرکت کرده‌اند و نیز هر سال بیش از یک میلیون و دویست هزار نفر در ۱۲۰ کشور جهان در آزمون‌های آلتس شرکت می‌کنند.

درخصوص زبان فارسی برای نخستین بار آزمونی بین‌المللی در کانون زبان ایران تهیه شده است که نیازمند استانداردسازی و مقایسه با آزمون‌های استاندارد شده دیگر زبان‌هاست. نام انحصاری این طرح «آزمون بین‌المللی زبان فارسی^۱» است.

اصلی‌ترین دورنمایی که برای به کارگیری این آزمون ترسیم شده، آن است که در مراکز داخل و خارج از کشور مورد استفاده قرار گیرد.

۱-۱- سؤالات پژوهش

- ۱- آزمون بین‌المللی زبان فارسی تا چه اندازه منطبق با معیارهای استاندارد طراحی شده است؟
- ۲- آزمون بین‌المللی زبان فارسی به لحاظ تجزیه و تحلیل آزمون‌شناسی دارای چه ویژگی‌هایی است؟

۱-۲- مفاهیم و متغیرهای پژوهش

زبان: زبان نظامی منسجم از قواعد و نشانه‌های آوایی قراردادی است که به صورت خلاق و بدون وابستگی به زمان و مکان در جوامع انسانی ایفاگر نقش‌های متعددی (از جمله نقش ارتباطی) است (زندى، ۱۳۸۳: ۳۲).

آزمون: آزمون به عبارت ساده معمولاً روشی برای اندازه‌گیری توانایی یا دانش شخص در یک زمینه معین است. آزمون در درجه اول یک روش است، این روش در واقع نوعی ابزار است که مجموعه‌ای از تکنیک‌ها، راه‌های انجام کار و مواد آزمودنی، اجزا تشکیل دهنده آنند. روش مذکور عموماً مستلزم رفتار یا فعالیتی از

^۱ - International Persian Language Testing

ناحیه آزمون شونده یا آزمون گیرنده یا هردوی آنهاست. ثانیاً منظور از آزمون اندازه‌گیری است (براون^۱، ۱۹۸۰: ۲۶۲).

آزمون استاندارد: دو مشخصه عمده و مهم این گونه آزمون‌ها، پایایی و اعتبار آن است. این آزمون‌ها توسط کارشناسان طراحی می‌شوند و طراحی و ساخت مناسبی دارند. پرسش‌های آزمون یک به یک تحلیل می‌شوند تا آزمون از نظر کیفیت به حد استاندارد برسد. یکی از مشخصه‌های دیگر این آزمون‌ها عینیت آن است. به این معنا که نمره آزمودنی به مصحح برگه آزمون بستگی ندارد و ثابت است. سه شرط لازم برای یک آزمون استاندارد عبارتند از عملی بودن، پایایی و روایی، اعتبار (همان: ۲۶۲).

عملی بودن: آزمون باید عملی باشد یعنی در حدود امکانات مالی، محدودیت‌های زمانی و با رعایت اصل سهولت اجرا، نمره‌گذاری و تفسیر نتایج، تنظیم شده باشد (همان).

پایایی آزمون^۲: پایایی به معنی درستی و همسانی نتایج است. آزمونی که در تکرار آن نتایج همسانی به دست آید، دارای پایایی لازم است (براون^۳، ۱۹۹۶، ۸۰).

روایی آزمون^۴: پیچیده‌ترین معیار یک آزمون کارا روایی است که طبق آن نتایج به دست آمده از نمرات ارزشیابی در قبال اهداف مورد نظر در این ارزشیابی مناسب، معنادار و مفید در نظر گرفته می‌شود (گرونلاندر^۵، ۱۹۹۸، ۲۲۶).

اعتبار آزمون: پیچیده‌ترین ملاک یک آزمون خوب اعتبار است. یعنی درجه‌ای که آزمون آنچه را درصدد اندازه‌گیری آن است، واقعاً اندازه می‌گیرد (براون، ۱۹۸۰: ۲۶۳).

ضریب همبستگی: همخوانی بین نمره‌های دو مجموعه را همبستگی می‌گویند. میزان آن را با ضریب همبستگی نشان می‌دهند. ضریب همبستگی می‌تواند بین $+1/0$ و $-1/0$ باشد که اولی نشانگر همخوانی کامل مثبت و ضریب صفر نشانه ناهمخوانی است (جعفرپور، ۱۳۷۵: ۶۷).

آزمون‌سازی: ساخت یک آزمون آموزشی دربرگیرنده مراحل زیر است:

- ۱- برنامه‌ریزی برای نوشتن آزمون
- ۲- آماده کردن واحدهای آزمون و دستورالعمل‌ها
- ۳- مرور کردن مطالب آزمون و اصلاح کردن مطالب بر مبنای این مرور
- ۴- به عمل آوردن امتحان مقدماتی از مطلب آزمون و تحلیل نتایج
- ۵- فراهم آوردن شکل نهایی آزمون
- ۶- بازنویسی و تکثیر آزمون

(هریس^۶، ۱۳۷۳: ۱۵۷)

¹- Douglas Brown

²-reliability

³- James Dean Brown

⁴- validity

⁵- Norman E Gronlund

⁶- Hars

هنجار: در تعیین هنجار برای یک آزمون باید سؤال زیر را مورد توجه قرار داد: آزمون در چه گروهی به کار خواهد رفت؟

- برای تعیین هنجار، پس از انتخاب گروه هنجار، نمرات گروه در آزمون مورد نظر تعیین می‌شود. گرانلاند (۱۹۹۸) می‌گوید هنجارهای آزمون در پاسخ دادن به سؤال‌های زیر ما را یاری می‌کند:
- ۱- عملکرد آزمون یک نفر در قیاس با عملکرد آزمون نفرات دیگر چگونه است؟
 - ۲- عملکرد یک نفر در یک آزمون در قیاس با عملکرد او در یک آزمون دیگر چگونه است؟
 - ۳- عملکرد یک نفر در یک فرم آزمون در قیاس با عملکرد او در فرم دیگر آزمون که قبلاً اجرا شده است، چگونه است؟ (سیف، ۱۳۷۵: ۶۸)

ویژگی‌های آزمون‌های استاندارد شده: (۱) تهیه آزمون توسط افراد کارشناس و خبره (۲) اجرای آن روی گروه‌های نمونه، بازنگری و اصلاح پرسش‌ها برای دستیابی به پرسش‌های بهینه (۳) تعداد پرسش‌ها، زمان اجرا و روش نمره‌گذاری از پیش تهیه شده و مشخص (۴) برخورداری از ضرایب روانی و پایایی بالا (۵) قابلیت اجرای آن روی همه افراد همانند گروه نمونه (۶) تهیه آن برای اهداف آموزشی بلند مدت

اهداف آزمون: (۱) تعیین آمادگی یا عدم آمادگی برای شرکت در برنامه‌های آموزشی (۲) تعیین سطح یا پایه-گزینی برای شرکت در کلاس‌های متناسب (۳) تشخیص توانمندی‌ها یا نقاط ضعف زبان‌آموزان (۴) سنجش استعداد یادگیری زبان (۵) سنجش میزان پیشرفت در رسیدن به اهداف آموزشی (۶) سنجش میزان تأثیر زبان آموز در روش مدرس (هریس، ۱۳۷۳: ۱۳)

کاربردهای آزمون: ارزشیابی و آزمون‌ها بیشتر در آموزش و یادگیری مورد استفاده قرار می‌گیرند، زیرا آموزش بدون ارزشیابی بهره‌مورد نظر را نخواهد داشت. یک آزمون می‌تواند یافته‌های گران‌بهای را در راستای بهبود آموزش و یادگیری به مدرس و فراگیران ارائه دهد. بنابراین می‌توان کاربردهای زیر را برای مدرس نام برد:

- ۱- بهره‌گیری در نمره دادن که رایج‌ترین کاربرد به شمار می‌رود.
- ۲- تعیین توانایی و مهارت ویژه آزمودنی برای دریافت گواهینامه
- ۳- تعیین نقطه آغاز، مقدار و سطح مواد مورد آموزش
- ۴- تشخیص کاستی‌ها و توان‌ها و میزان بهره‌گیری یادگیرنده از آموزش
- ۵- مقایسه کارایی چند روش تدریس متفاوت یا کارکرد چند مدرس
- ۶- پیش‌بینی کارکرد احتمالی آزمودنی در دوره‌های بعد
- ۷- بررسی نتایج آموزش و مقایسه آنها با هدف‌های تعیین شده برای اطمینان از تحقق هدف‌های آموزش
- ۸- تعیین میزان کارایی روش تدریس مدرس
- ۹- تعیین جنبه‌های پیشرفت و ضعف فراگیران و جلب توجه آنها به کمبودهای خود. (جعفرپور، ۱۳۷۵: ۸)

ویژگی‌های تهیه‌کنندگان آزمون: امروزه داشتن سه شرط پیش نیاز تدریس زبان است:

۱) آشنایی کامل با زبانی که آن را آموزش می‌دهد. ۲) آشنایی با اصول آزمون‌شناسی و روش‌های تهیه آزمون ۳) آشنایی با اصول آمار مقدماتی و چگونگی تفسیر نتایج ناشی از آزمون‌ها. (جعفرپور، ۱۳۷۵: ۹)

۲- پیشینه پژوهش

نخستین شواهد مربوط به آزمون‌های استاندارد، در آزمون سلطنتی چین باستان به دست آمده است. این آزمون شش مهارت را دربرمی‌گرفته است: موسیقی، تیراندازی، اسب سواری، حساب، نگارش، اطلاعات درباره تشریفات و رسوم سیاسی و شخصی. پس از آن دروسی نظیر فنون نظامی، قوانین اجتماعی، مالیات و درآمد، کشاورزی و جغرافیا به این آزمون اضافه شد. هرچند پس از انقلاب صنعتی تعداد دانش آموزان روبه افزایش گذاشت و با ازدیاد جمعیت دانش آموزان به دلیل قانون تحصیلات اجباری، امتحانات باز به سبک قدیم کاهش یافت. در این زمان فقدان آزمون‌های استاندارد، ارزشیابی صحیح را با اشکال روبرو کرد.

در زمینه ارزشیابی و به ویژه ارزشیابی آموزشی، «کمیته الحاقی استانداردسازی ارزشیابی آموزشی»^۱ دوره سه-گانه در زمینه استانداردهای ارزشیابی منتشر کرده است. «استاندارد ارزشیابی کارمندان» در سال ۱۹۸۸، «برنامه ارزشیابی استاندارد» در سال ۱۹۹۴ و «استانداردهای ارزشیابی دانش‌آموزان» در سال ۲۰۰۳. هر یک از این آثار به شرح و بسط نکاتی درخصوص استانداردهای ارزشیابی می‌پردازد.

همان طور که ذکر شد، تاکنون آزمون‌های استاندارد در زبان‌های مختلف برگزار شده است. به طور مثال تافل^۲، آزمون‌هایی است که میزان توانایی افراد را در زمینه برقراری ارتباط به زبان انگلیسی در سطح دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی می‌سنجد. این آزمون توسط مؤسسه ای‌تی‌اس^۳ در سه نوع کاغذی، کامپیوتری و اینترنتی برگزار می‌شود و در بیش از شش هزار مؤسسه از بیش از یکصد و سی کشور جهان مورد پذیرش قرار می‌گیرد. تافل اولین بار در سال ۱۹۶۴ برگزار شد و پس از آن تاکنون نزدیک به ۲۰ میلیون نفر در این آزمون شرکت کرده‌اند.

آیلتس^۴، نظام بین‌المللی ارزشیابی زبان انگلیسی، امتحان زبان انگلیسی است و از اعتباری بین‌المللی برخوردار است. این امتحان معیاری است جهت سنجش دانش زبان انگلیسی اشخاصی که می‌خواهند در کشورهای انگلیسی زبان درس بخوانند، کار کنند و یا به آن کشورها مهاجرت نمایند. امتحان آیلتس با همکاری مشترک دانشگاه کمبریج، کنسولگری انگلستان و سازمان IDP استرالیا برگزار می‌شود، آزمون دف^۵ و ZD^۶ مدرک زبان آلمانی، در زبان آلمانی برای داوطلبانی است که قصد تحصیل به زبان آلمانی را دارند، این افراد باید پس از ارائه مدرک DZ در یکی از امتحانات زبان (DSH) یا (Test Daf) در آلمان یا کشور محل سکونتشان پذیرفته شوند.

^۱ - کمیته الحاقی استانداردسازی ارزشیابی آموزشی، سازمانی آمریکایی - کانادایی است که در سال ۱۹۷۵ به منظور بهبود کیفیت ارزشیابی استاندارد تشکیل شده است.

^۲ - Test of English as a Foreign Language

^۳ - ETS

^۴ - English Language Testing System International

^۵ - DSH

^۶ - zertifikat deutsch

آزمون دلف و دلف (DELFL-DALF)، این مدارک نشانگر سطح توانایی و تسلط داوطلب در زمینه زبان فرانسه است. دو نوع دیپلم آکادمیک ملی برای زبان فرانسه وجود دارد: مدرک مقدماتی زبان فرانسه و مدرک پیشرفته زبان فرانسه. برنامه‌ریزی این امتحانات توسط کمیسیون ملی که در مرکز بین‌المللی مطالعات آموزشی^۱ مستقر است، انجام می‌شود.

از روز اول سپتامبر ۲۰۰۵، کمیسیون ملی DELF و DALF یک روند هماهنگ با استاندارد اروپایی شورای اروپا و منطبق با مخاطبان تمامی سطوح را ارائه کرده است. در این روند جدید، گواهینامه‌های رسمی شامل شش مدرک مستقل از یکدیگرند که با ۶ سطح چارچوب مشترک اروپا برای زبان‌ها، مرتبطند.

۳- چارچوب نظری

امروزه روش‌های سنجش و ارزشیابی از آموخته‌ها، علمی‌مدون و روشمند است. تعاریف متعددی نیز از ارزشیابی، سنجش و انواع آن ارائه شده است. در زیر برخی از تعاریفی که چهارچوب نظری پژوهش را شکل می‌دهد، ارائه می‌شود.

ارزشیابی: برای اینکه نتیجه هر تصمیمی موفقیت‌آمیز باشد، باید بر مبنای یافته‌های درست و دقیقی باشد. یافته‌های مورد نیاز را از راه‌های گوناگونی به دست می‌آوریم. گردآوری یافته‌ها برای تصمیم‌گیری را ارزشیابی می‌نامند (جعفرپور، ۱۳۷۵: ۵).

در آموزش و پرورش، ارزشیابی به دو صورت تکوینی و مجموعی انجام می‌گیرد. ارزشیابی تکوینی هنگامی است که یادگیری زبان آموزان، در حال شکل‌گیری است و هدف آن کمک به فرآیند یادگیری و رفع نارسایی‌های آموزش است. هدف ارزشیابی مجموعی تعیین میزان یادگیری زبان آموزان در پایان برنامه آموزشی، به منظور نمره دادن یا تعیین کارآیی مدرس و کیفیت برنامه آموزشی در مقایسه با برنامه‌های همانند است.

در بیشتر برنامه‌های زبان‌آموزی، ارزشیابی تکوینی مبتنی بر ارزشیابی کیفی مدرس و زبان‌آموز است. ارزشیابی مجموعی علاوه بر ارزشیابی کیفی به ارزشیابی کمی نیز توجه دارد.

آزمون: اگرچه آزمون‌ها به شکل‌های گوناگون و برای هدف‌های بی‌شماری به کار می‌روند، اما هر روش با قاعده‌ای که هدف آن گردآوری داده‌ها و یافته‌ها در زمینه ویژگی‌ها، مهارت‌ها و توانایی‌های فردی یا گروهی باشد، آزمون خوانده می‌شود (جعفرپور، ۱۳۷۵: ۷).

مهارت‌های زبانی: مهم‌ترین مهارت‌هایی که باید در فراگیری یک زبان به آنها دست یافت عبارتند از شنیدن، صحبت کردن، خواندن، نوشتن.

شنیدن: درک صورت‌های گفتاری زبان مستلزم بازشناسی آواهای مرتبط و در عین حال متفاوت زبان است. زبان آموز باید بتواند این آواها را به قدری در ذهن خویش نگه دارد که آنها را بسان گروه‌هایی از کلمه‌ها درک کند (مه کی، ۱۳۷۰: ۱۳۸).

¹ - CIEP

صحبت کردن: گفتار زنجیره‌ای از واج‌گونه‌ها یا واج‌ها نیست. حتی گفتار زنجیره‌ای از کلمات تشکیل دهنده آن نیست. گفتار شامل جریانی است که از چهار نظام مرتبط به هم یعنی معنا، واژگان، دستور و آواهای گفتار تشکیل می‌شود و همزمان با هم کار می‌کنند(همان: ۱۴۰).

خواندن: بازشناسی صورت‌های نوشتاری زبان ممکن است صرفاً دیداری باشد و بین آواهای کلمه و شکل آن ارتباط چندانی وجود نداشته باشد. اما در مورد زبانی که نظام الفبایی دارد احتمال می‌رود هر حرفی نماینده آوایی باشد. هر جا ارتباط ناپایدار باشد علاوه بر بازشناسی حروفی که کلمه‌ها را می‌سازند، بازشناسی تک تک کلمه‌ها نیز ضروری به نظر می‌رسد(همان: ۱۴۱)

نوشتن: صورت‌های نوشتاری را می‌توان شیوه دیگری از بیان صورت گفتاری دانست اما در عین حال این صورت‌ها تفاوت‌های مشخصی با هم دارند. در بعضی زبان‌ها بین شیوه نگارشی کلمه‌ها و طرز بیان آنها اختلاف وجود دارد(همان: ۱۳۴).

آزمون‌گیری و آموزش: آزمون‌ها ممکن است در ابتدا به عنوان شیوه‌ای جهت افزایش یادگیری و دادن انگیزه به دانش آموز یا به عنوان وسیله‌ای جهت ارزیابی نحوه به کارگیری او از زبان به مرحله اجرا درآیند. در واقع آزمون‌های استاندارد شده و امتحانات عمومی ممکن است آنچنان تأثیر قابل توجهی روی معلمان عادی داشته باشد که حتی در تعیین نوع آموزشی که قبل از آزمون باید انجام شود، مورد استفاده قرار گیرند(هیتون^۱، ۱۳۷۳: ۱۳)

آزمون‌شناسی زبان: آزمون‌شناسی زبان، علم جدیدی است که در دو دهه اخیر پیشرفت بسیاری داشته است. تاریخچه آزمون‌شناسی نشان می‌دهد که این علم دنباله روی شیوه‌های آموزش زبان است. شیوه‌های آموزش زبان نیز از نظریه‌های زبان‌شناسی و روان‌شناسی تأثیر گرفته‌اند(جعفرپور، ۱۳۷۵: ۱۱۹).

۴- روش پژوهش

جامعه مورد نظر در این پژوهش، خارجیان فارسی‌آموز بزرگسال سطح متوسط در ایران است که حداقل ۳ ماه آموزش دیده باشند.

به دلیل محدود بودن آزمودنی‌ها در این پژوهش حجم جامعه و نمونه برابر است و شامل ۵۰ نفر از زبان آموزان خارجی سطح متوسط می‌شود که حداقل ۳ ماه و حداکثر ۶ ماه به یادگیری زبان فارسی مشغول بوده‌اند. این افراد زبان آموزان سطح متوسط مشغول به تحصیل در مؤسسه دهخدا، دانشگاه شاهد و مدرسه المهدی قم در دوره آموزشی پاییز ۱۳۸۹ بودند. میانگین سنی زبان آموزان ۲۶ سال (۹ نفر خانم و ۴۱ نفر آقا) بود.

ابزار پژوهشی این پژوهش، آزمون بین‌المللی زبان فارسی است که در کانون زبان ایران توسط گروهی از مؤلفان تهیه شده است. گروه مؤلفان این آزمون متشکل از سه مدرس و کارشناس آموزش زبان فارسی به غیرفارسی‌زبانان و یک متخصص آزمون‌سازی است که به مدت شش ماه، این آزمون را تألیف کرده‌اند و اکنون آماده اجرا و مراحل استانداردسازی است.

این آزمون دارای ۱۰۰ سؤال در سه بخش شنیدن، دستور، واژگان و خواندن است.

¹ - J.B.Heaton

۴-۱- محتوای آزمون

این آزمون به ترتیب شامل بخش‌های شنیدن (۳۰ سؤال)، دستور (۳۰ سؤال)، واژگان و خواندن (هریک ۲۰ سؤال) است.

سؤال‌های بخش شنیدن، توانایی فهمیدن مکالمه‌های کوتاه و بلند در زبان فارسی را مورد سنجش قرار می‌دهد. این بخش شامل قسمت‌های ضبط شده‌ای است که معمولاً شامل پرکاربردترین گفتگوهای روزانه و واژه‌ها و اصطلاحاتی است که در زبان گفتاری وجود دارد.

سؤال‌های بخش دستور دانش بخش‌های مهم دستوری در فارسی نوشتاری و رسمی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

سؤال‌های بخش واژگان شامل واژه‌های ضروری، اساسی و پرکاربرد در زبان فارسی است و دانش واژگانی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

سؤال‌های بخش درک مطلب توانایی خواندن و درک متن‌های کوتاه زبان فارسی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

۵- تحلیل نتایج آزمون

در این آزمون قبولی یا رد مورد نظر نیست. بلکه پس از شرکت داوطلب در آزمون، مطابق نمره کسب شده، سطح مهارت‌های مختلف زبانی وی مشخص خواهد شد. بر اساس این سطح می‌تواند در دانشگاه‌های ایران به تحصیل یا به کار مشغول شود.

نمره کسب شده براساس شیوه‌نامه‌های مهارت سنجی معتبر و رایج اکتفل (ACTFL)^۱ به شیوه زیر تفسیر می‌شود:

۱۰-	۹۰-۱۰۰ عالی
۹-	۷۹-۸۹ پیشرفته سطح بالا
۸-	۶۸-۷۸ پیشرفته
۷-	۵۷-۶۷ متوسط سطح بالا
۶-	۴۶-۵۶ متوسط سطح میانه
۵-	۳۵-۴۵ متوسط سطح پایین
۴-	۲۴-۳۴ مبتدی سطح بالا
۳-	۱۳-۲۳ مبتدی سطح متوسط
۲-	۱-۱۲ مبتدی سطح پایین
۱-	۰ عدم پاسخ به آزمون‌ها

بدین ترتیب، گستره‌ی نمره از ۲ (مبتدی سطح پایین) تا ۱۰ (عالی) است. نمره ۱ برای داوطلبی منظور می‌شود که یا در آزمون شرکت نکرده و یا به سؤال‌ها پاسخ نداده است.

^۱- The American Council on the Teaching of Foreign Languages

۵-۱- روش‌های آماری تحلیل داده‌ها

با توجه به هدف پژوهش که برآورد پایایی، روایی و هنجاریابی آزمون بین‌المللی زبان فارسی است، روش‌های گوناگونی برای این کار وجود دارد که لازم است روش‌های آماری مورد استفاده در این پژوهش معرفی شوند:

۱- میانگین^۱

میانگین سؤال یعنی نسبت آزمون‌دهندگان که به آن سؤال پاسخ درست داده‌اند. میانگین یعنی نمره متوسط سؤال و در واقع شاخص متوسط دشواری برای آزمون‌دهندگان نیز محسوب می‌شود. اگر فرد درست پاسخ دهد سطح دشواری سؤال پایین‌تر از توانایی اوست و اگر نادرست جواب دهد سطح دشواری سؤال بالاتر از توانایی او به شمار می‌رود (دلاور، ۱۳۸۷: ۱۱۲).

۲- انحراف استاندارد^۲:

محاسبه انحراف استاندارد، میزان دقت آزمون در تمیز زبان‌آموزان از یکدیگر را نشان می‌دهد. انحراف استاندارد هر آزمون نه تنها پراکندگی نسبی نمرات را در مقایسه با منحنی طبیعی نشان می‌دهد، بلکه مقایسه عددی را نیز با آزمون‌های مشابه ممکن می‌سازد. (فقیه، ۱۳۶۳: ۲۲).

برای محاسبه همبستگی درونی هر سؤال با زیر مجموعه خود، از ضریب همبستگی استفاده شد. برای ارزیابی پایایی سؤالات، ضریب α کرونباخ محاسبه شده است. یکی از رایج‌ترین شاخص‌های سازگاری درونی ضریب آلفای کرونباخ است. آلفای کرونباخ برای یک طیف خوب، هفت دهم یا بیشتر است. ضریب آلفای کرونباخ به تعداد آزمون‌ها هم بستگی دارد. هر چه تعداد آزمون‌ها بیشتر باشد، مقدار آلفای کرونباخ هم احتمالاً بیشتر خواهد بود. احتمال اینکه در طیف‌های کوچک (آنهايي که تعداد آزمون آنها کمتر از ۱۰ عدد است) مقدار آلفا کم باشد (حدود نیم)، زیاد است.

۶- یافته‌های پژوهش

در ابتدا میانگین، میانه، انحراف استاندارد و فراوانی نمرات برای هر سؤال و هر مهارت به طور جداگانه به شکل جدول و نمودار تعیین شد. برای سنجش میزان پایایی و روایی این آزمون، α کرونباخ برای هر مهارت و نیز کل سؤالات آزمون به دست آمد. هم‌چنین ضریب همبستگی هر سؤال یک مهارت با کل سؤالات آن مهارت تعیین شد و سؤالاتی که در سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ بودند نیز مشخص و تحلیل شدند.

۶-۱- مهارت شنیدن

میانگین نمرات بخش شنیدن: ۱۴/۶۲

میانه نمرات بخش شنیدن: ۲۰

واریانس: ۲۸/۰۴

انحراف استاندارد نمرات بخش شنیدن: ۵/۴۳۶

α کرونباخ: ۰/۸۱۴

^۱- mean

^۲- standard deviation

نتایج حاصل از تعیین ضریب همبستگی هر سؤال بخش شنیدن با دیگر سؤالات این بخش، نشان دادند که سؤالات ۳، ۴، ۹، ۱۶، ۱۷، ۲۵ و ۲۸ از همبستگی غیرمعنادار نسبت به دیگر سؤالات بخش شنیدن برخوردارند و سطح معناداری آنها کم است. علت همبستگی پایین سؤالات مذکور مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج تحلیل نشان داد سؤالاتی که به استدلال درباره یک موضوع، قدرت تشخیص شنیداری، ضریب هوشی و سنجش کلمات کم بسامد پرداخته‌اند از همبستگی پایین‌تری نسبت به سؤالات دیگر برخوردار بودند. در مجموع آلفای کرونباخ به دست آمده از مهارت شنیدن که ۰/۸۱۴ است، نشان می‌دهد سؤالات این بخش از پایایی قابل قبولی برخوردارند.

۶-۲- مهارت دستور

میانگین نمرات بخش دستور: ۲۰

میانه نمرات بخش دستور: ۲۰

واریانس: ۲۸/۰۴

انحراف استاندارد نمرات بخش دستور: ۵/۲۹۵

α کرونباخ: ۰/۸۱۶

نتایج حاصل از تعیین ضریب همبستگی هر سؤال بخش دستور با دیگر سؤالات این بخش، نشان دادند که سؤالات ۳۲، ۳۵، ۳۶، ۳۷، ۵۳ و ۵۵ از همبستگی غیرمعنادار نسبت به دیگر سؤالات بخش دستور برخوردارند و سطح معناداری آنها کم است. علت همبستگی پایین سؤالات مذکور مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج تحلیل نشان داد سؤالاتی که حرف اضافه فعلی کم بسامد، سنجش همزمان دو گزینه و استدلال در مورد محتوای سؤال پرداخته‌اند از همبستگی پایین‌تری نسبت به سؤالات دیگر برخوردار بودند. در مجموع آلفای کرونباخ به دست آمده از مهارت دستور که ۰/۸۱۶ است، نشان می‌دهد سؤالات این بخش از پایایی قابل قبولی برخوردارند.

۶-۳- مهارت خواندن و واژگان

میانگین نمرات بخش خواندن و واژگان: ۲۴/۲۸

میانه نمرات بخش خواندن و واژگان: ۲۵

واریانس: ۷۹/۳۸

انحراف استاندارد نمرات بخش خواندن و واژگان: ۸/۹۱

α کرونباخ: ۰/۹۱۳

نتایج حاصل از تعیین ضریب همبستگی هر سؤال بخش خواندن و واژگان با دیگر سؤالات این بخش، نشان دادند که سؤالات ۶۲ و ۷۱ از همبستگی غیرمعنادار نسبت به دیگر سؤالات بخش خواندن و واژگان برخوردارند و سطح معناداری آنها کم است. علت همبستگی پایین سؤالات مذکور تحلیل شد. نتایج تحلیل

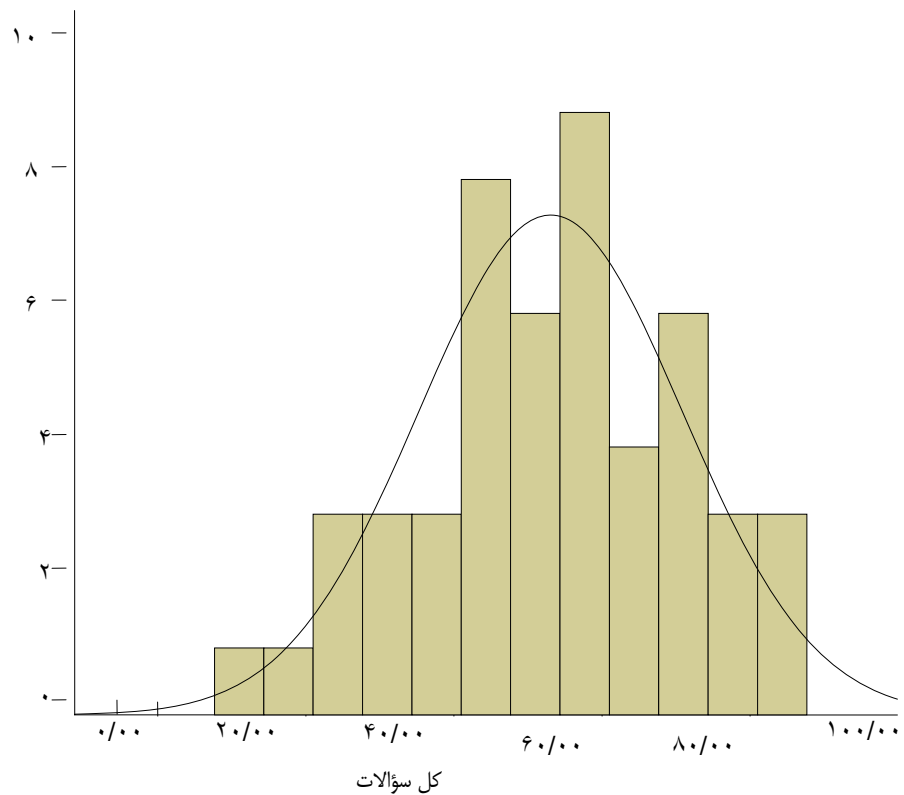
نشان داد سؤالاتی که کلمات کم بسامد و عبارات تخصصی را مورد سنجش قرار داده‌اند از همبستگی پایین-تری نسبت به سؤالات دیگر برخوردار بودند.

در مجموع آلفای کرونباخ به دست آمده از مهارت خواندن و واژگان که ۰/۹۱۳ است، نشان می‌دهد سؤالات این بخش از پایایی قابل قبولی برخوردارند. میانگین، میانه، واریانس، انحراف استاندارد و آلفای کرونباخ کل سؤالات به شکل جدول زیر ارائه می‌شود:

۵۸/۷۲	میانگین کل نمرات
۶۰/۵۰	میانه کل نمرات
۳۱۶/۹۸	واریانس
۱۷/۸۰	انحراف استاندارد کل نمرات
۰/۹۴۵	α کرونباخ

جدول ۱- کل سؤالات

فراوانی

نمودار ۱: فراوانی نمرات

آلفای کرونیخ به دست آمده از کل سؤالات (هر سه مهارت) که ۰/۹۴۵ است، نشان می‌دهد کل سؤالات این آزمون نیز از پایایی قابل قبولی برخوردارند.

۷- نتیجه گیری

نتایج آزمون نشان دادند سؤالاتی که همبستگی کمی دارند، اکثراً یا به سنجش کلمات و عبارات کم بسامد پرداخته‌اند و یا عوامل دیگری مانند ضریب هوشی، میزان درک شنیداری، قوه استدلال و مانند آنها، در پاسخگویی مؤثر بوده است. بهتر است سؤالات هر مهارت به گونه‌ای طراحی شوند که تنها به سنجش همان مهارت بپردازند و عوامل ذکر شده در آن دخیل نباشند.

آزمون بین المللی زبان فارسی دارای دو هدف است:

۱- اندازه‌گیری سطح زبانی فارسی آموزان فارسی پس از طی دوره جامع آموزش فارسی و نیز به عنوان زبان دوم

تحلیل نتایج آزمون نشان داد که هر زبان آموز با توجه به نمره خود در چه سطحی قرار دارد و در این سطح دارای چه مهارت‌های زبانی است.

۲- اندازه‌گیری توانایی زبانی داوطلبان برای گذراندن تحصیلات در دانشگاه‌های فارسی زبان و یا کار در محیط فارسی زبان

با توجه به تعیین میزان توانایی‌های زبانی هر زبان‌آموز پس از گذراندن آزمون، می‌توان متناسب با دانشگاه و یا محیط کار مورد نظر اقدام به گزینش داوطلبان نمود.

تعیین میزان روایی و پایایی آزمون بین المللی زبان فارسی به روش‌های مختلف نشان داد با این که این آزمون برای تعداد محدودی از داوطلبان (۵۰ نفر) اجرا شده ولی دارای استاندارد نسبتاً بالایی است که حتی قابل قیاس با آزمون‌های استاندارد زبان‌های دیگر است.

به لحاظ محتوایی، شیوه نمره‌دهی و تعیین سطح نیز این آزمون مشابهت‌های بسیاری با آزمون‌های استاندارد زبان‌های دیگر دارد که خود نشانگر دارا بودن سطح مناسبی از استاندارد است و آیت‌های این آزمون به لحاظ تحلیل آزمون‌شناسی، پایایی و روایی کافی دارد.

منابع

- براون، اچ. داگلاس، (۱۹۸۰)، *اصول یادگیری و تدریس زبان*، ترجمه مجدالدین کیوانی، تهران: مرکز نشر دانشگاهی

----- (۱۳۸۹)، *ارزشیابی زبان (اصول و عملکردهای کلاسی)*، ترجمه دکتر علیرضا فرح بخش، تهران: انتشارات رهنما

- جعفرپور، عبدالجواد (۱۳۷۵)، *مقدمه‌ای بر آزمون‌شناسی زبان*، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز
- دلاور، علی (۱۳۸۷)، *احتمالات و آمار کاربردی در روان‌شناسی و علوم تربیتی*، تهران: انتشارات رشد
- زندی، بهمن (۱۳۸۳)، *اصول و مبانی برنامه ریزی درسی آموزش زبان فارسی*، تهران: دانشگاه پیام نور

- سیف، علی اکبر (۱۳۷۰)، *اندازه‌گیری و ارزشیابی پیشرفت تحصیلی*، تهران: انتشارات آگاه
- (۱۳۷۵)، *روش‌های اندازه‌گیری و ارزشیابی آموزشی*، تهران: انتشارات آگاه
- فقیه، اسماعیل (۱۳۷۳)، *راهنمای ارزشیابی زبان*، تهران: انتشارات دانشگاه الزهرا
- گرانلاند (۱۳۵۶)، *آزمون‌های پیشرفته تحصیلی*، ترجمه خسرو مهندسی، تهران: انتشارات سازمان سنجش آموزش کشور
- (۱۹۹۸)، *ارزشیابی موفقیت دانش‌آموزان*، باستن: الین و بیکن.
- مه‌کی، ویلیام فرانسیس (۱۳۷۰)، *تحلیل روش آموزش زبان*، ترجمه حسین مریدی، مشهد: انتشارات آستان قدس
- هریس، دیوید پی (۱۳۷۳)، *آزمون زبان انگلیسی به عنوان زبان دوم*، ترجمه علی بهرامی، تهران: انتشارات رهنما
- هیتون، ج.ب. (۱۳۷۳)، *آزمون نویسی زبان انگلیسی*، ترجمه سید جلیل شاهی لنگرودی، تهران: نشر سبحان
- وال، بلکا م. (۱۳۷۲)، *آزمون در آموزش زبان*، ترجمه گیتی دیهیم، تهران: مرکز نشر دانشگاهی

- Brown, James Dean, (1996), *Testing in Language Programs*, up per saddle River, NJ: Prentice Han Regents.
- Gronlund, Norman E., (1998), *Assessment of Student achievement*, Boston: Allyn and Bacon.
- Farhadi, H. etal, (1994), *Language Skills Testing from Theory to Practice*, Tehran: SAMT
- Heaton, J.B. (1985), *Classroom Testing*, U.S.A: Longman, Inc.
- , J.B. (1988), *Writing English Language Tests*, U.S.A: Longman, Inc.
- Thorandike, R.L. & Hagen, E., (1979), *Measurement and Evaluation in Psychology and Education*, john wiley & sons, Inc.
- Gronlund, N.E., (1971), *Measurement and Evaluation in Teaching*, New York: Mc Millan